

SEVERAL ASPECTS ON THE BILINGUAL COMMUNITIES FROM BANAT

Maria-Adelina Bobic

PhD Student, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: This article has the purpose to answer, based on historical documents of the testimonies produced by the locals during the onsite investigations, the following questions: why have the Ukrainian emigrants come in Banat and where from?; when and how were the bilingual communities, Romanian-Ukrainian, established in Banat? We also need to take into account that the evolution of the Romanian-Ukrainian bilingual villages was determined by certain factors (historical, demographical, social-economical and cultural), which reflects as well in linguistic particularities.

Keywords: linguistic investigations, bilingual communities, Ukrainian emigrants, Banat, waves of migration

Banatul este provincia istorică, ce se întinde între Mureș (la nord), Tisa (la vest), Dunăre (la sud) și Munții Carpați (la est). Între aceste limite, suprafața Banatului este de 28 526 km². La împărțirea provinciei, în anul 1920, României i-a fost atribuită o suprafață de 18.966 km² (aproximativ 2/3 din total), Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor 9.276 km², (aproximativ 1/3 din total), iar Ungariei 284 km² (aproximativ 1% din total)¹.

Teritoriul Banatului românesc cuprinde: județul Timiș, județul Caraș-Severin, fără localitățile Bucova, Cornișorul, Băuțarii de Sus, Băuțarii de Jos, partea din sudul Mureșului a județului Arad, partea de la vest de Vârciorova- din județul Mehedinți și localitatea Sălciva și Pojoga din județul Hunedoara. Limita estică a Banatului românesc coincide cu granița de stat a României cu Ungaria de la Cenad la Beba Veche și cu Serbia de la Beba Veche la Baziaș.

Locuitorii acestui teritoriu se numesc bănățeni, așa sunt cunoscuți de vecini și de străini, iar limitele până la care locuitorii își zic bănățeni sunt foarte precise: „Nici un locuitor din interiorul acestui teritoriu (bineînțeles cei născuți aici) nu se consideră altceva decât bănățean, indiferent de ce naționalitate ar fi, dar niciodată un locuitor din afara acestor limite nu se consideră bănățean, decât dacă este născut și crescut în Banat, sau dacă părinții lui sunt bănățeni”². De aceea și ucrainenii din Banat se consideră bănățeni, indiferent dacă s-au stabilit aici la începutul secolului al XX-lea sau la începutul secolului al XXI-lea, conviețuind cu românii și celelate grupuri etnice din Banat (germani, sârbi, maghiari, bulgari etc.), în spiritul toleranței și al respectului reciproc³.

În procente, la recensământul din anul 2002, ucrainenii reprezentau 0,3% din populația țării, cei mai mulți fiind în județele: Maramureș și Suceava. Județul Timiș situându-se pe locul trei. În acest sens, prezentăm evoluția demografică a populației de etnie ucraineană din Banat, așa cum a fost ea consemnată la principalele recensăminte ale populației.

Județul/	930	956	966	977	992	002	011
----------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

¹ M. Bizerea, Populația și așezările omenești din Banat. Teză de doctorat, București, 1970, p.1. Pentru comentariile legate de suprafață, v. art. lui Sorin Forțiu, Și totuși, care este suprafața Banatului?, prezentat în cadrul celei de-a IV-a Sesiuni de comunicări – Banaterra (13.11.2010).

² M. Bizerea, Banatul ca unitate și individualitate istorico-geografică în cadrul pământului locuit de români, în „Tibiscus-Etnografie”, Timișoara, 1975, p.7.

³ Ion Cîmpeanu, Ucrainenii din Banat. Istorie și prezent, Timișoara, 2015, p. 5.

Anul								
A	8	2	2	3	7	1	1	
rad	33	25	59	64	97	741	261	
C	2	3	3	3	4	3	2	
araș- Severin	480	192	647	944	112	526	483	
Ti	1	1	1	3	6	7	5	
miș	408	405	780	773	437	321	950	
T	4	1	7	8	1	1	9	
OTAL	721	822	86	081	1346	2588	694	

Tabel nr. 1. Evoluția numerică a populației de etnie ucraineană din Banat în perioada 1930-2011⁴.

Din analiza datelor din tabel, se constată că la nivelul întregii zone, populația de etnie ucraineană a crescut aproximativ de 3 ori în anul 2002, față de anul 1930. Cea mai mare creștere o înregistrează județul Timiș în perioada 1960-2010, datorită venirii și stabilirii aici a ucrainenilor din Maramureșul românesc (satele Poienile de sub Munte, Repedea, Ruscova, Bistra, Crasna, Valea Vișeuului etc.).

La ultimul recensământ al populației, cel din anul 2011, se constată la nivelul Banatului o scădere a numărului de ucraineni, datorită în principal, plecării unora la muncă în străinătate. În prezent, numai în județul Timiș ucrainenii sunt răspândiți în număr mai mare sau mai mic în circa 200 de localități, printre care se află și orașele Timișoara și Lugoj⁵. În județul Caraș- Severin cei mai mulți ucraineni se află în satele: Cornuțel, Zorile și Copăcele.

1. Cauzele emigrării ucrainenilor în Banat

Spre deosebire de ucrainenii din Maramureș și Bucovina, care s-au așezat pe acest teritoriu la începutul mileniului II d.Hr., cei din Dobrogea s-au stabilit aici începând cu secolul al XVIII-lea, după lichidarea Siceii Zaporojene de către țarina Rusiei Ecaterina a II-a, ucrainenii din Banat au migrat în secolul XX în căutarea unor condiții de viață mai bune.

La sfârșitul secolului al XIX-lea în comunitatea ucrainenilor din Subcarpatia, provincie a Imperiului Austro-Ungar, sărăcia economică a contribuit la diminuarea spiritului național. Despre situația precară a ucrainenilor din zona Carpaților Păduroși (Zakarpattia) de pe malul drept al Tisei ne vorbește economistul și omul politic Vikentie Șandor⁶. Ucrainenii de pe aceste meleaguri se simțeau marginalizați, apartenența etnică le era amenințată iar sărăcia în care trăiau era aproape generalizată.

Într-un raport al omului politic maghiar Eduard Egan se arată că la sfârșitul secolului al XIX-lea, în Subcarpatia, cele 31.000 lanțe de pământ (1 lanț=0,58ha), aparțineau: 62,1% maghiarilor, 18,9% evreilor, 14,3% germanilor, 3% românilor, 0,75% slovacilor și numai 0,75% văduvelor ucrainene, dacă soțul a fost maghiar. El relatează că, de la țărani au fost acaparate fânețe, pășuni și chiar acele terenuri care erau folosite ca proprietate obștească. Ucrainenii nu vedeau anul întreg nici carne, nici ouă, numai dacă au băut niște lapte. Mâncarea lor zilnică era cartoful și pogaci (*lipie*) din făină de ovăz.

⁴ Ion Cîmpeanu, op.cit., p.42.

⁵ Vezi statistica pe localități la recensămintele din anii 1992 și 2002, la I. Cîmpeanu, op. cit., p. 43-48.

⁶ Vikentie Șandor, Zakarpattia- izvoare istorice începând cu secolul al IX-lea și până în anul 1920, New York; Vincent Șandor, Carpatho-Ukraine in the Twentieth Century: A Political and Legal History, Harvard University Press for the Harvard Ukrainian Research Institute, 1997.

Deși ei munceau, țăranilor ucraineni nu le aparțineau nici animalele, nici cerealele și nici fânul⁷. Referitor la modul de proprietate asupra pământului, un alt om politic maghiar Hevesy Andre spune: „După legile noastre civile, 70 000 de familii formau clasa stăpânilor de pământuri, iar 7 milioane de locuitori nu aveau nici un petec de pământ în proprietate”⁸.

Aceasta este, deci, cauza principală care a determinat pe ucrainenii din Maramureșul ucrainean și din Galiția să migreze spre alte ținuturi. O statistică realizată și publicată de I Perene prezintă următoarea situație a emigrărilor din Subcarpatia: 29% maghiari, 5% germani, 24% slovaci și 43% ucraineni⁹.

O altă cauză a migrației ucrainenilor spre Banat a fost fuga de Puterea Sovietică, ca urmare a cedării de către România a Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța către U.R.S.S. în august 1940, conform Pactului Ribentrop-Molotov.

În perioada comunistă (1947-1989), numărul ucrainenilor din Maramureș și Bucovina a crescut foarte mult, datorită sporului natural pozitiv. Pentru a susține cu forță de muncă industrializarea forțată și dezvoltarea agriculturii de tip socialist, regimul comunist a convins numeroși muncitori și agricultori din zone suprapopulate să migreze spre marile centre industriale și zonele agricole subpopulate, inclusiv în Banat. Așa au ajuns aici mulți ucraineni din Maramureș și Bucovina.

Ultimii au venit în perioada de după evenimentele din anul 1989, urmându-și rudele stabilite în Banat în perioada comunistă, pentru studii și pentru căutarea unor locuri de muncă mai bine plătite.

În concluzie, ucrainenii au migrat din Ucraina Subcarpatică, Maramureș și Bucovina în căutarea unei vieți mai bune, fiind siliți de sărăcie, creșterea demografică și lipsa de pământ arabil din ținuturile de origine.

2. Timpul și modalitatea de constituire a localităților bilingve româno-ucrainene din Banat

Ucrainenii din Banat s-au stabilit aici constituind localități bilingve ca urmare a *patru valuri de migrație*¹⁰.

Primul val al migrației ucrainenilor s-a desfășurat între anii 1906-1920, în interiorul granițelor Imperiului Austro-Ungar, întemeindu-se satele: Copăcele, Cornuțel și Zorile în județul Caraș-Severin, Criciova (cu o mică colonie în apropiere – Pereu sau Cireșu Mic) și Pădureni în județul Timiș. Aceștia au venit din Ucraina Subcarpatică și Galiția (Carpații Păduroși) ca lucrători forestieri pentru exploatarea pădurilor, după care au cumpărat pământul defrișat. Colonia Cireșu Mic a fost înființată de către ucraineni veniți din Slovacia, dar aceștia s-au întors în locurile natale în perioada interbelică.

Ucrainenii care au înființat cele 5 sate au venit din 26 de localități din Ucraina Subcarpatică și din Galiția. Principalele localități furnizoare de emigranți din Ucraina Subcarpatică sunt: Seneverska Poleana, Senevir, Coloceava, Nejnâi Bystryi Ganecii, Dulove, Dubove, Vicicovo, Hrinnevo, Iemșady, Toruni, Soimy, Dilove, Mocra, Brustury, Rahovo, Remety, Pidpleșa, etc.; iar din Galiția : Runhur, Sloboda, Ciornăi Potic, Oslovy Bili, Oslovy Ciorni.

Sulyak Moritz și soția sa Ilka au fost începând cu anul 1839, proprietarii unei întinse moșii formată din pământ arabil și pădure, care se întindea de la Ohaba Mâtnic până la

⁷ Petro Kimpan-Cîmpeanu, Ivan Kimpan-Cîmpeanu, Din Vârf de munte, la Alunul verde, Editura RCR Editorial, București, 2008, p. 88-89; Revista Columna 2000, Din istoria minorităților etnice din Banat, Anul XII, nr.47-48 (iulie-decembrie), 2011, Ediție specială, p.60.

⁸ Andre Hevesy, Nationalitier in Hungary, Londra, 1919.

⁹ I. Perene, Din istoria ucrainenilor din Subcarpatia, 1849- 1914, Budapesta, 1967.

¹⁰ Pentru prezentarea acestora am folosit lucrarea lui Ion Cîmpeanu, Ucrainenii din Banat. Istorie și prezent, Timișoara, 2015.

Zgribești (circa 2500-3000 jugăre). Copii acestora au făcut mari datorii la Viena și Budapesta, ipotecând moșia. Scoasă la licitație publică, moșia a fost cumpărată de avocatul dr. Vörösy Henric și fiul său Mikloș Iulius din Arad în anul 1906¹¹. Materialul lemnos al pădurilor de pe dealurile din vestul și nordul Munților Banatului și a Munților Poiana Ruscă a fost vândut de către noii proprietari unor firme de exploatare a lemnului: Bayersdorf & Biach-Nasitz & Iakobfy, cu prețul de 1 creițar metru pătrat de teren împădurit. Lemnul a fost transportat în Ungaria.

În anii 1906-1908, După defrișarea pădurilor, proprietarii moșiilor Vörösy Henric, Hubs David și Tauber Henric împreună cu administratorii lor au anunțat vânzarea pământurilor din Banat. Administratorul moșiei Kopacz, Vizel Leib, s-a deplasat în localitățile din Carpații Păduroși pentru a aduce muncitori dispuși după defrișarea pădurilor să cumpere pământul.

Migrația populației din cele peste 26 de localități, spre Banat, a început după înțelegerea încheiată la Hust (Ucraina Subcarpatică) în anul 1906 între Vizel Leib și delegații ucrainenii.

Toate cele 5 sate înființate în primul val de migrație există și acum.

Al doilea val de migrație s-a desfășurat în timpul și imediat după Al II-lea Război Mondial, ucrainenii fugind de Armata Sovietică. Dintre aceștia puțini s-au stabilit în Banat, fiind în general asimilați de către români. O cauză a acestei asimilări a fost și teama de a nu fi repatriați după intrarea României în lagărul comunist.

Tot în această perioadă, o mică parte din locuitorii celor 5 sate înființate în anii 1906-1910, s-au mutat în sate precum: Găvojdia, Becicherecu Mic, Gelu și Variaș, unde au fost împroprietăriți cu pământ. Unele din aceste familii s-au întors mai târziu înapoi în satele natale.

Al treilea val de migrație a avut loc în perioada comunistă (circa 1960-1989), când ucrainenii din Maramureș și chiar Bucovina-cetățeni români, au venit în Banat, aproape în exclusivitate în județul Timiș, pentru a lucra în agricultură, construcții sau industrie. În urma emigrării germanilor în țara lor de obârșie, prin cumpărarea caselor acestora, ucrainenii au ajuns majoritari în sate ca: Știuca, Dragomirești, Remetea Mică, Sălbăgelul Nou, Soca, Pogănești etc.. Ucrainenii proveniți din Maramureșul românesc (satele: Poienile de Sub Munte, Repedea, Ruscova, Bistra, Crasna, Valea Vișeului) care au părăsit locurile natale ca urmare a creșterii numărului populației și a lipsei de pământ arabil, s-au stabilit în localitățile: Știuca, Dragomirești, Darova, Pogănești, Sălbăgelul Nou, Găvojdia, Becicherecul Mic, Gelu, Variaș etc., unde au muncit în agricultură. Ucrainenii originari din Bucovina în schimb s-au stabilit în general în orașe unde au lucrat în construcții, transporturi și industrie.

Al patrulea val de migrație este cel care a avut loc după Evenimentele din Decembrie 1989 și care continuă și astăzi. În cadrul lui, grupuri compacte de ucrainenii din satele maramureșene și bucovinene au întregit populația de etnie ucraineană din : Știuca, Dragomirești, Darova, Pogănești, Becicherecul Mic, Sălbăgelul Nou, Gelu, Variaș, Gottlob, Tomnatic, Sânicolaul Mare, Bethausen, Remetea Mică, Mașloc, Brănești, Cenad, Nițchidorf, Petroasa Mare din județul Timiș și Chier, Dud, Târnova în județul Arad, la nord de Mureș.

3. Localizarea satelor bilingve româno-ucrainene din Banat

Dintre localitățile bilingve româno-ucrainene din Banat, am considerat ca fiind reprezentative și le-am selectat pentru studiu și prezentare în cadrul demersului nostru, un număr de 6 (Zorile, Copăcele, Cornuțel (județul Caraș-Severin), Criciova, Știuca și Dragomirești (județul Timiș))(Fig.1) pe baza următoarelor considerente:

➤ 4 localități (Copăcele, Cornuțel, Zorile(Cs) și Criciova (Tm) se încadrează în primul val al migrației ucrainenilor, care s-a desfășurat între anii 1906-1920, în interiorul

¹¹ Ion Cîmpeanu, Ucrainenii din Banat..., p. 8; Petro Ivan Hlanta, Cântece populare ale ucrainenilor din Banat (România), Editura Patent Ujhorod, 2009, p. 8.

granițelor Imperiului Austro-Ungar. Dintre acestea, primele 3 localități au fost întemeiate de ucraineni iar în Criciova, aceștia s-au așezat alături de români și au conviețuit cu aceștia;

➤ 2 localități (Știuca și Dragomirești (Tm) au fost populate cu ucraineni ce aparțin celor de al treilea și al patrulea val de migrații, ei provenind din Maramureș și Bucovina;

➤ 3 localități aparțin administrativ de județul Caraș-Severin și 3 de județul Timiș;

➤ cadrul natural al localităților face parte din Dealurile Banatului (Dealurile Lugojului și Dealurile Pogănișului), cu excepția Criciovei, care este situată la contactul Dealurilor Lugojului cu Câmpia Lugojului, o câmpie înaltă de terase;

➤ în toate cele 6 localități apicultura și pomicultura sunt ocupații tradiționale ale locuitorilor.

BIBLIOGRAPHY

Bizerea, M., *Populația și așezările omenești din Banat*. Teză de doctorat. București, 1970

Bizerea, M., *Banatul ca unitate și individualitate istorico-geografică în cadrul pământului locuit de români*, în „Tibiscus-Etnografie”, Timișoara, 1975

Cîmpeanu, Ion, *Ucrainenii din Banat. Istorie și prezent*, Timișoara, 2015

Forțiu, Sorin, *Și totuși, care este suprafața Banatului?*. Studiu prezentat în cadrul celei de-a IV-a Sesiuni de comunicări – Banaterra (13.11.2010).

Hevesy, Andre, *Nationalities in Hungary*, Londra, 1919

Shandor, Vincent, *Carpatho-Ukraine in the Twentieth Century: A Political and Legal History*, Harvard University Press for the Harvard Ukrainian Research Institute, 1997

Kimpan-Cîmpeanu, Petro, Kimpan-Cîmpeanu, Ivan, *Din Vârf de munte, la Alunul verde*, Editura RCR Editorial, București, 2008

Perene, I., *Din istoria ucrainenilor din Subcarpatia, 1849- 1914*, Budapesta, 1967

Hlanta, Petro Ivan, *Cântece populare ale ucrainenilor din Banat (România)*, Editura Patent Ujhorod, 2009

Șandor, Vikentie, *Zakarpattia- izvoare istorice începând cu secolul al IX-lea și până în anul 1920*, New York

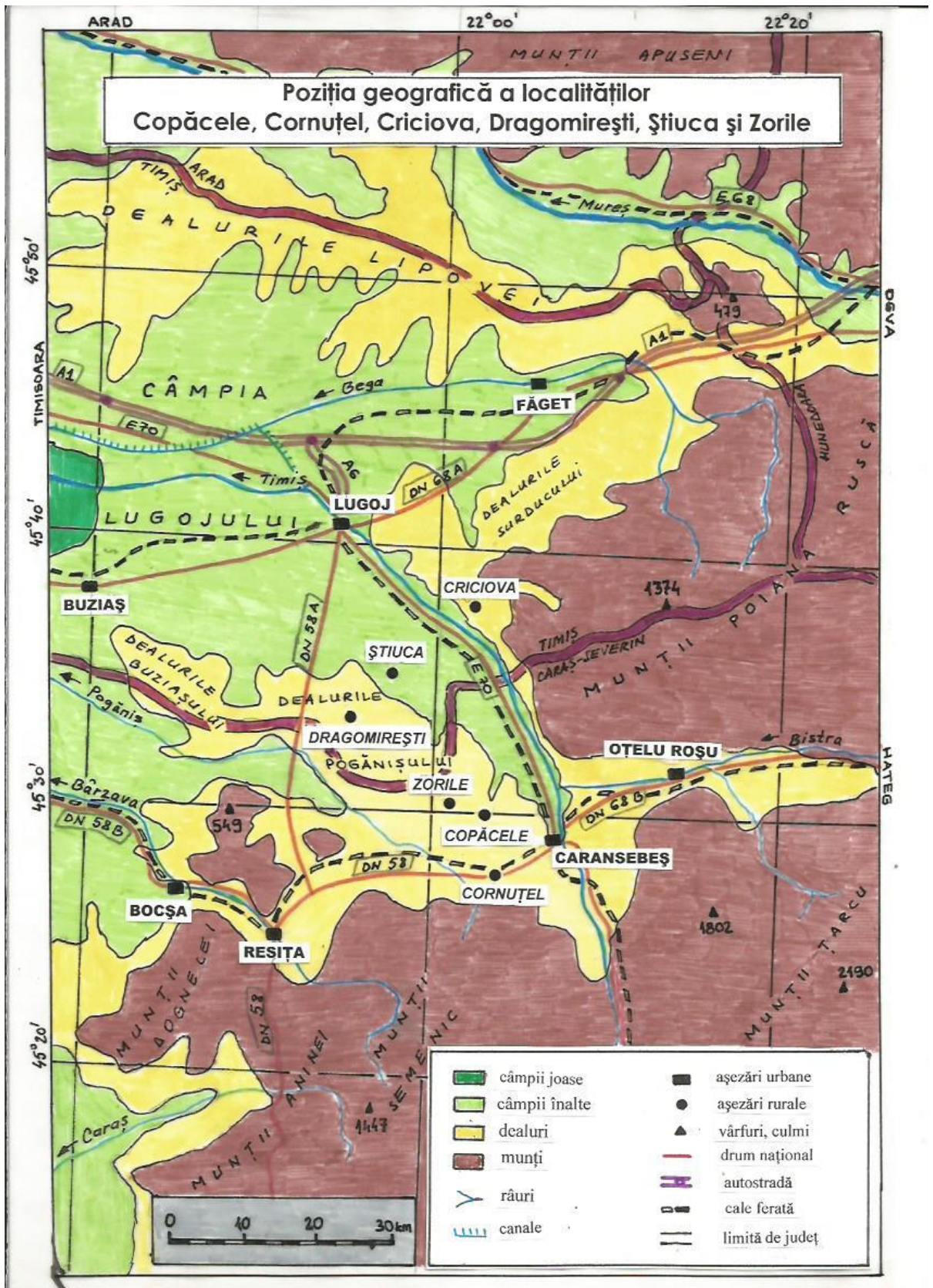

Fig.1.